

KAFDAĞI

Cilt4, Sayı:1, Haziran 2019, 25-53

Gönderim Tarihi: 01.02.2019

Kabul Tarihi:21.04.2019

TÜRK TARİHİ AÇISINDAN İSKENDERLİ (KUMYATAK) KÖYÜ VE ÇEVRESİNDEKİ DAĞLAR VE ŞEHİTLİKLER

İskenderli (Kumyatak) Village And The Mountains And Martyrdom Around It
In Terms Of Turkish History

Sevgi ATALAY

Tarih Öğretmeni, Bursa Çamlıca Anadolu Lisesi
sevgiatalay61@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-7599-7624

Çalışmanın Türü: Derleme

Öz

Anadolu'da birçok yerde Dağlar kutsal olarak kabul edilmektedir. Trabzon ve çevresinde kutsal olarak kabul edilen dağların tepe noktalarında kimin yattığı belli olmayan şehitlikler mevcuttur. Bu şehitliklerde Şaman inanışlardan kalma ritüeller yapılmaktadır. Dilek ve isteklerin genellikle çocuk istemek, hastalıktan kurtulmak için şifa dilemek, ekonomik anlamda geçimin temel kaynağı olan hayvancılık temelli istekler oluşturmaktadır. Şehitliklerin dağların hakim tepelerinde yer alması Kurgan özelliği açısından önemlidir. Şehitliklerin etraflarında yer alan dikilitaşlar Balbal özelliği taşıması ve bu Balballar insan suretinde olduğu gibi farklı şekillerde olanları da mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Şehitlik, Kurgan, Ritüel, Dağ, Türk

Abstract

It's accepted that mountains are as holy in most of the places in Anatolia. In Trabzon and its around, the top of the hill which accepted holy there has been martyrdams.It's so important that there has been martyrdams take place the top of the mountains, the acceptance of Kurgan's. There are martyrdom on the top of the mountains. Ritvals are done because of Shamanists belief. They wish birth, heal. It's important for kurgan feature that martyrdoms are at the top of the mountains. There are stelas around martyrdoms and they have balbal feature and these balbals are in human forms and they can be some other form sor shapes.

Keywords: Martyrdom, kurgan, ritual, mountain, Turk

GİRİŞ

Dağlar tarih boyunca heybetli ve güçlü duruşlarıyla insanlarda saygı ve güven duygusu oluşturmuş, yalçın ve sarp tepeleriyle korku salmış gizemli görünüşleriyle merak uyandırmıştır. Dağların bu sırlı yapıları aynı zamanda birçok açıdan metaforik anlatımlara konu olmuştur. Günümüzde atasözleri ve deyimler başta olmak üzere şiir, türkü, ağıtlar, destan, masal, hikaye ve romanlarda olduğu kadar, dağ motifli süslemelerin yer aldığı kıyafet kültürü ve el sanatlarında ve hatta ad verme geleneğinde dağ kültürünün izlerini görmek fazlasıyla mümkündür. Kısaca Türk kültürünün ve anlatı geleneğinin her alanında dağ ile ilgili anlatım ve motiflere rastlamak kaçınılmazdır. Ayrıca Anadolu'nun muhtelif yerlerinde kutsal kabul edilen ve ibadet amaçlı ziyaret edilen “dağlık” mekanların sayıca az olmadığını belirtmek gerekir. (Ozan, 2017, s. 133)

Oğuzlardan itibaren Türkler dağların güzelliğine tutkunderlar. Dağların üzerine ya da yakınlarına kurulan yayla ve obalar Türklerin doğal yaşam alanları arasındadır. Bu dağların suları da onlar için ayrıca mukaddesdir (Ögel, 1995, s. 453). Bütün milletlerde olduğu gibi Türklerde de dağ kültü inanışı vardır. Kutadgu Bilig'e göre dağlara ulaşmak başlı başına bir olgunluk göstergesidir (Ögel, 1995, s. 426). Ünver Günay ve Harun Güngör “Başlangıcından Günümüze Türklerin Dini Tarihi” isimli eserinde Türklerde dağ kültürünün Gök Tanrı inancıyla ilgili olduğunu belirterek dağların göğe yakınlığı sebebiyle kutsal kabul edildiğinin ve Tanrı makamı olduğunun altını çizerler. Bu sebeple, Gök Tanrı'ya kurbanların hep oradan sunulduğunu belirtmişlerdir. Aynı araştırmada, eski Türklerde dağların, insanlar gibi konuşan, duyan ve hatta evlenip çocuk sahibi olan ruhî varlıklar olduğu bilgisine de yer verilmiştir. (Özdemir, 2015, s.1-15)

Türkleri dünyada diğer toplumlardan farklı tanıtmaya sevk eden, onlara özel bir yer kazandıran değerlerin başında din gelmektedir. (Erdem, 1998, s. 2).

Uygur göç efsanesine göre Çinliler, Türklerin kuvvetini kesmek için kutlu dağları olan Kuttag'ı ele geçirmek ister. Bu amaçla Çin prensesinin Türk hakanının oğlu ile evlenmesinin karşılığında bu dağı Türklerden talep ederler. Türk Hakanı Yulun Tekin'in Kuttag'ı Çinlilere düşünmeksizin vermesi üzere, Çinliler kutsal dağı sirke ile parçalayıp ülkelerine taşırlar. Dağın başına gelen bu korkunç felaketten sonra “ sular kurur, yeşillikler sararır, hava bulanır” ve Uygurlar vatanlarından göç etmek zorunda kalırlar (İnan, 1986, s. 50)

“Türkler arasında göğün direği kabul edilen ve dünyanın merkezinde bulunan Demir Dağ’ın yedi kat olduğuna inanılır” (Kalafat, 2010, s. 141). Doğu Türklerinde Ötüken, Batı Türklerinde ise Tanrı Dağları, Türklerin kutlu ve mukaddes dağlarından (Ögel, 1995, s. 439). Oğuzlarda dağların ruhları olduğuna inanılmıştır. Dağlara ata, baba gibi isimler verilerek dağların kişileştirildiği örnekler çoktur. Bu kapsamda “Oğuzlar, dağlarla konuşurlar, dağlara dua ve beddua ederler, dağların yaşlanıp yıkılmasından korkarlar, dağlardan esenlik dileyip geçit vermesini isterler”(Ögel, 1995, s. 441). Yine dağlarla ilgili “şifa dileme, yemin etme, selam verme” vb. pek çok uygulama görülür (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/149882>).

Fuzuli Bayat dağı av hayvanlarının bulunduğu mekan olarak tanımladığı gibi halkın geçimini sağladığı önemli bir merkez olarak da tanımlamaktadır.”Bu dağ sahipleri tıpkı insanlar gibi şarkı söyleyen ,konuşan, dans eden,kavga çıkaran ,birbiriyle tartışan ve birbirine oyun zamanı hayvanlar kaybeden varlıklar olarak tasavvur edilir.Dağ koruyucuları ki aynı zamanda av hamileridirler ve Altay Türklerinin dünya görüşlerine uygun bir şekilde biçimlenmişlerdir. Proto Türklerin en eski ekonomik geçimini oluşturan avcılık ve onun oluşturduğu dağ ruhu doğal olarak en eski Yer-Su kategorisine giren koruyuculardandır.Bu bağlamda dağlık bölgede yaşayan bütün Türk boylarının tıpkı soyağaçları olduğu gibi koruyucu kabile dağları da mevcuttur,denilebilir.” (Bayat, 2006) Bir yaşam merkezi olarak değerlendirilebilecek dağın bu özelliğinin eski Türklerin hayat şartları ile doğru orantılı olduğu açıktır.Ancak şunu belirtmekte fayda vardır.Türk mitik tefekküründe dağlar sadece beşerin yaşam alanı değildir.Hayvanat ve nebatat da aynı şekilde burada varlıklarını idame ettirmektedir.Turfan metinleri arasında tespit edilen Göktürk el yazmalarından Irk Bitig’de konuyla ilgili “Yaylak Dağım” başlıklı örnek bu açıdan ilginçtir (Ozan, 2017, s.140) .

Türk tarihinde dağlar kutsal kabul edilirken İskenderli (Kumyatak) Köyü ve çevresi için de benzer kutsallık devam etmektedir.Yaz mevsiminde yaylaklara göç edilerek geçim sağlanırken dağlarda birlik ve beraberliği artırıcı,gelenekleri devam ettiren şenlikler de yapılmaktadır.Dağlara yüklenen bu anlamların yanında “Şehitlik” diye tanımlanan tepe noktalarında mezarlar mevcuttur.Bu şehitliklerde yapılan ritüeller Kutadgu Bilig,Herodotus gibi kaynaklarla bağdaştığı gibi İbrahim Kafesoğlu,Bahaeddin Ögel,İlhami Durmuş ,Jean-Paul Roux gibi bilim adamlarının ortaya attıkları tezlerle de bağdaşmaktadır. Kumyatak (İskenderli) Köyü ve çevresindeki şehitlikler sırasıyla Dağ yaylası şehitliği,Sivri tepesi şehitliği,Sisdağı (Halil Evliya) şehitliği ,Kadırga

yaylası şehitliği, Kula Obası şehitliği, Derinoba şehitliği araştırmamızın içeriğini oluşturmaktadır.

Dağ Yaylası Şehitliği

Dağ yaylası , Kumyatak Köyü'nden 2 km mesafede yer alıp yüksekliği 1000-1100m'dir. Mayıs ayının sonu ile Haziran ayının başında bu yaylaya göç edilir.60-70 yıl önce ise nisan ayının sonunda göç edilirdi.Çünkü hayvancılık temel geçim kaynağı olduğu için geniş otlakların olması ana sebebi.Dağ yaylasında oba oba şeklinde yerleşim mevcuttur.Dağ yaylası Şehitliği ise obanın merkezinden 3km mesafede ve yaylanın tepe noktasında yer almaktadır. Şalpazarı (Çepni) ile İskenderli köyü sınırlarını belirleyen hatta yer alıp İpek yolunun geçtiği Kale içi Otlığı' na da hakim bir tepede yer almaktadır.Etrafı taşlarla çevrili ve dairesel şekle benzemektedir.Ancak bu yıl define arayıcıları tarafından maalesef kazılıp zarar verilmiştir.Şehitlik ölçüleri 3.10 m eni 2.10m boyu mevcuttur.Defineciler tarafından da 1.5m kazılmıştır.Taşların hizasından kazılan şehitliğin şekli dikdörtgene benzemektedir.Şehitliğin 3m batı tarafında dikili taşlar yer almaktadır.Ancak defineciler bu dikili taşları da yerinden çıkarmıştır ve ciddi zarar vermiştir.Şehitlik yöre halkı tarafından kutsal kabul edilen bir yerdir.İnsanlar buraya dua etmeye geldiği gibi şifa,dilek gibi isteklerde de bulunmaktadır (Bahadır, F.; Bahadır, M.; Atalay, E.; Bahadır,M. 04-05/8/2017). Bu yaylada yaşayan bir kişi olarak büyüklerimizden öğrenip de yaptığımız ritüeller şunlardır. Şenlikler yaylaların vazgeçilmezidir. Bu şenliklere aylar öncesinden hazırlanırdık.Giyecek elbisemizden hayvanların hazırlığına kadar.Ama en önemlisi şenlikten bir gün önce yayladaki bütün çocuklar büyükler tarafından şehitliğe gönderilip şehitlik etrafında en az 8-10 kişi dolaşıp gür bir sesle "Allah güneş" diye bağırap şehitliğe ip bağlardık.Şehitliğin etrafında en az 7 kere dolanırdık.Şenlik günü hava güneşli olunca bu durumu öncesinde şehitlikte yaptığımız ritüele bağlardık.Çocuğu olmayan kişilerin çocuğunun olması için akrabası olmayan bir kişi tarafından şehitliğe götürülüp akrabalık bağının olmadığı birinin arazisinde yer alan dikenin altından geçirilirdi.Yalnız bu diken her iki taraftan da toprağa gömülü olması gerekir ki bu istek gerçekleşsin. (Bahadır, F.; Bahadır, M.; Atalay, E.; Bahadır, M. 04-05/07/2017). Şifa noktasında şifa dileyip gerçekşenlerin de çok olduğu bilinmektedir. Nefine ATALAY oğlunun 20 günlük iken yaşadığı sıkıntıyı şöyle anlatmaktadır. "Oğlum Selim benim ilk ve tek çocuğum. İlk 25 gün gelişimi iyi seyrederken bir anda çocuğun gelişimi durdu ve zayıflamaya başladı.Yağ erir gibi 1 haftada 3 kilo verip 1 kilo kaldı. Hemen doktora Trabzon'a götürdüm. Doktor gerekli tetkik ve

muayenelerden sonra çocuğun hiçbir sağlık sorununun olmadığını söyledi. Çocuk hem emiyor hem de mama yiyor ama hiç gelişmiyor ve kilo alamıyordu. Çocuk 40 günlük iken köy evi olduğu için beşiğin yanına kurbağa geldi ve çocuk basıldı. Yaşlı kadınlar çocuğun basıldığını ve şehitliğe gidip okunması gerektiğini söylediler. Komşu kadın çocuğu kucağına alıp şehidin etrafında dualar okuyup döndü. Dua okuyup döndükten sonra şehidin yanında oturduk ve bir dikenin altından yine okuyarak geçirdi. Beşiği evde ipele tavana bağladık. Çünkü yine herhangi bir hayvan eve girse dahi beşik yüksekte olduğu için basılma olayı olmaz. 3 gün sonra çocuk gelişmeye ve kilo almaya başladı. Bu sefer çocuk ayaklarının üzerine basıyor ancak kafasını tutamıyordu. Miraslı bir arazideki hem kökü hem de ucu toprağa gömülü olup köprü şeklindeki dikenden dua okuyarak akrabalık bağının olmadığı kadın tarafından geçirildi. Ertesi gün çocuk kafasını da tutmaya başladı. Doktor hiçbir ilaç vermeden tamamiyle kocakarı inancı denilen uygulamadan sonuç aldım.” dedi. (Atalay, N. 30.07.2017). Ayrıca havaların çok sıcak gittiği zamanlarda şehitliğin mezarından bir avuç toprak alıp Derenin kenarına bırakılırdı. Yalnız toprağın bırakıldığı yer iyi tespit edilirdi. Çünkü çok fırtına olmasın diye dere kenarına şehitlikten alınıp konulan toprak tekrar şehitliğe götürülüp dua edilerek havaların iyi olması istenirdi. (Bahadır, M.; Bahadır, M.; Atalay, E.; Atalay, A.; Atalay, A. Bahadır, M. 04-05-06/07/2017)

Türkler arasında, bugün Anadolu'nun hemen her yerinde uygulanan, yağmur ve kar yağdırmaya dair inanışlar ve faaliyetler çok eskiye dayanır. "Yat taşı" denilen bir taş ile "yatçı" denilen kişiler tarafından organize edilen bu faaliyetlerde su ihtiyacına ve kuraklık problemine çözüm aranmaktadır. (Turan, 1997, s. 58)

Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi, mezarlık olan yerlere karşı büyük saygı gösterilmektedir. (Togan, 1972, s. 90) Şehitlik diye tanımlanan bu mezarda kimin yattığı belli değildir. Ancak dedelerimizden günümüze kadar şehitlik kutsal kabul edilmiştir ve şifa beklenen yer olarak tanımlandığı gibi istek ve dileklerin de yapıldığı yerdir. (Bahadır, M.; Bahadır, M.; Atalay, E.; Atalay, A.; Atalay, A.; Bahadır, M. 04-05-06/07/2017)

Fotoğraf 1:Defineciler tarafından kazılarak tahrip edilen Dağ yaylası şehitliği

Fotoğraf 2: Defineciler tarafından kazılan Dağ yaylası şehitliği ve şehitliğin bulunduğu dağ.

Fotoğraf 3:Tarihi ipek yolu ve Şehitlik tepesi(Kurgan anlamına uygun)

Fotoğraf 4: Dağ yaylası şehitliği

Sivri Tepesi Şehitliği

Sivri Tepesi Kumyatak Köyü'nün doğusunda yer alıp yüksekliği 1400 m'dir.Sivri Tepesi türkülere bile konu olmuştur.”Sivri'nin Tepesinde vardır dikili taşlar/Sol omuzdan aşağı akar sevdali saçlar.”Türküde de belirtildiği gibi şehitliğin yanı sıra dikili taşlar da vardır.

Kafesoğlu ;Türk Milli Kültürü adlı eserinde “Türkler ölenin yeri belli olsun diye kurgan inşa ederler ,mezarların üstüne tümsek yayarlar veya geniş daireler şeklinde taş yığarlar ve hatta taş heykeller (Balbal'lar) dikerler” diyerek Sivri Tepesi'ndeki şehitliği tanımlar gibidir.

Dağın batı tarafında yer alan dikili taş “*Deve Taşı*” olarak adlandırılmıştır. Sivri Tepesi şehitliği de şekil olarak dairesel bir görüntüye sahiptir.3m-2m ölçüleri olup etrafı taşlarla çevrilidir. Bu şehitlikte de şifa,dilek ve dua gibi isteklerde bulunmaktadır.İstekte bulunduktan sonra üzerindeki elbiselerden bir parça alıp oradaki otlara ve ağaca bağlanır.Rumi takvime göre Mayıs 7'sinde herkes yiyecek hazırlayıp Sivri tepesindeki şehitliğe gider ve buraya gelenlerle yiyeceklerini paylaşır yerler.Hastalığı olan çocuklar mezarın etrafında yer alan köprü şeklindeki taşın altından dua okuyarak geçirilir ve şifa dlenir.(Gültepe, N.; Gültepe, F. Siyah, M.; Aydın, F.; Bahadır, F.; Bayrak, A. 04-05-06-07/07/2017)

Nazire Gültepe çocuğunun şaşı olduğunu ve şifa için oğlu Mehmet babaannesi tarafından dua okunarak köprü şeklindeki taşın altından geçirildi. Çocuğunun şaşılığının epeyi geçtiğini söyledi.(Nazire Gültepe,07/07/2018)

Yine köy sakinlerinden adını vermek istemeyen bir kadın, “7 yıl çocuğunun olmadığını söyledi.Çocuğum olsun diye Sivri Tepesindeki şehitliğe gittim.Bir kadın tarafından şehitliğin etrafında dua okunarak dolandırıldım.Ayrıca köprü şeklindeki bir dikenin altından yine dua okunarak geçirildim ve fazla gitmeden hamile kaldım ve çok mutlu oldum.”demıştır.(Adını vermek istemeyen köy sakini,07/07/2017)

Fotoğraf 5: Sivri Tepesi şehitliği

Fotoğraf 6: Sivri Tepesi Şehitliği

Fotoğraf 7: Sivri tepesi şehitliği

Fotoğraf 8: Sivri tepesindeki deve taşı

Fotoğraf 9: Sivri tepesindeki doğuya(Karadağ) bakan dikilitaş

Fotoğraf 10: Sivri tepesindeki Karadağ'a bakan dikilitaş

Fotoğraf 11: Deve taşının yakından görüntüsü

Sisdağı (Halil Evliya) şehitliği

Sisdağı Şalpazarı ilçesi ile Giresun ilinin Eynesil ilçesinin ortak yaylarıdır. Şalpazarı ilçesine bağlı Geyikli Belediyesi halkının daha çok gittiği yaylalardan biridir. Yüksekliği 1800-2000m arasındadır. Sisdağı'nda Temmuz ayının 3. Haftasındaki Cumartesi günü “Sisdağı Şenliği” düzenlenmektedir.Şenlik alanı ile şehitlik arasında 1km mesafe yer almaktadır.Şehitliğin olduğu yer zirve noktasıdır.Bütün yaylalarda olduğu gibi bu yaylada da oba oba yerleşim mevcuttur. Kumyatak Köyünün Dağ yaylası ile Sisdağı karşılıklı sıradağlardır. Şenlik alandan doğuya doğru ilerleyince Kanlıkaya denilen yer mevcuttur. Kanlıkaya hakkında anlatılan hikayeler vardır.

Bu hikayelerden biri Türk Dili ve Edebiyat öğretmeni Abdullah Gülay'ın Ağasar ve Çepni Kültürü adlı eserinde şöyle anlatılmaktadır: “Sis Dağı'nın zirvelerine yakın bir seviyede sis yığılmış, göllenmiştir. Ancak dağın üst kısmında açıklık ve güneş hakimdir.Yörenin yabancıları olan iki misafir arkadaştan biri diğerine;”Yahu bu nedir” demiş.Öteki de “ Deniz” demiş. Diğer “Öyleyse gel denizde yıkanalım” demiş.Elbiselerini çıkarmış ve kendini Sis Dağı'nın kayalıklarından aşağıya suya dalmak niyetiyle bırakmış. Bırakır bırakmaz gözden kaybolmuş. Duman çekilip sis dağıldıktan sonra bir de bakmışlar ki denize atlayan genç kayalığın dibinde parçalanmış, kanları bütün kayalıkları kırmızıya boyamış.Bu olay çevre insanlarını çok üzmüş ve dilden dile köyden köye anlatılır olmuş.Bundan

sonra Sis Dağının doğuya bakan kayalık uçurum kısmına “Kanlıkaya” adı verilmiştir. Bir diğer anlatılan hikaye ise,1916-1917 yıllarında gerçekleşen Osmanlı –Rus savaşında bu bölge Ruslar tarafından işgal edilmiş.Bölgede yer alan kadınlar Ruslar tarafından tecavüze uğramamak için kendilerini Kanlıkaya denilen yüksek yerden aşağıya bırakmış ve taşlık bölge kanlandığı için adı Kanlıkaya olmuş. Kanlıkaya, aslında bir dar bölgenin adı değil, Kabalak başından itibaren başlayan ve Kalpakkaya’da son bulan kayalar silsilesinin adıdır. 3km mesafede yer alan Şehitlik tepesi için de yörede menkıbeler anlatılmaktadır. Tepeye de şehitlikte olduğuna inanılan Halil Evliya’dan dolayı “*Halil Evliya Tepesi* “ olarak anılır.Anlatılana göre Halil Evliya ,Kürtün ilçesi civarında yaşamaktadır.Yoldan geçerken birisinden ekmek ister.Halil Evliya seyyahdır ve açtır. Ekmek istediği adama ,karşılığında çalışabileceğini ifade eder.Adam, ekmeği verir ve “Bir got(o yörede 6kg’lık ölçek)mısır al şu karşığı tarlaya ek.”der.Tarla 30-40 dönümdür.Halil Evliya ,tarlayı yarım saat gibi bir zamanda eker bitirir.Tarlanın başında bir gurup insanla oturur.Bunların kim olduğunu adam anlayamaz.(Bunlar tarikat yolunun dervişleridir.)Bu insanlar oturmuş birlikte kuzu kızartmışlar ve yemektedirler.Adam hayret eder,kuru ekmek isteyen adam ,biraz sonra oturmuş kuzu yiyor, hem de kısa zamanda tarlayı da bitirerek. Manzarayı fark eden Halil Evliya ,bir kuzu butunu adamın kucağına atar,but yere düşer.Adam hayretler içinde kalır.”Sen der,burada benimle kal,birlikte yaşayalım.Üç tane de kızım var,beğendiğinle de evlen...Evliya bakar, en büyük kız ile ikinci kız güzel;”bunlar rahatlıkla kocaya varırlar” diye düşünür.Üçüncü kız topal;bu kocaya varamaz; “bununla evleneyim “ diye düşünür ve üçüncü kız ile evlenir.Evlendikten sonra birlikte orada yaşamaya başlarlar.Evin yakınlarda su yoktur.Hanımı;”Bir keramet göster de ,uzaktan su taşımaktan kurtulalım,yakında bir su bulalım.Evliya ,evin yakınında bir yere bastonunu vurur,yerden kol kalınlığında su fışkırır.Bu olaydan sonra herkes ondan bir şeyler istemeye başlar.Halil Evliya, halkın bu isteklerinden bıkar ve buradan ayrılmak zorunda kalır.Sis Dağı’nın çevresinde bir yere göç eder.Orada diğer evliyalarla buluşur.(Kadırgadaki şehitlikte yatan evliya olabileceği belirtiliyor.). Halil Evliya, burada bir müddet yaşar ve vefat eder.Bugünkü yerine defnedilir.Kürtün yakınlarda o gün çıkan suyun hala “ Evliya Suyu” olarak anılmaktadır.Bugün bu su , hala akmaya devam etmektedir.”(Gülay, 2006, s.444-446)

Halil Evliya Tepesi denilen bu şehitliğin ölçüsü ,eni 9.10 m,boyu ise 12.10 m ‘dir.Etrafı taşlarla çevrili ve bu taşlara bağlı olan çeşitli ipler tespit edilmiştir.İneklerin boğazına bağlanan püsküllü ip ve normal ipler tespit edildi.Yöre halkı şifa ve dilekte bulunmak için bu şehitliğe

gelmektedir.Şehitliğin içinde yer alan taşın altındaki deliğe elini koyup böcek yakalanırsa çocuğu olacak yada dileği kabul edilecek anlamları çıkarılmaktadır.Bu anlamda yörede istekte bulunan kişilerin genelde isteklerinin kabul edildiği görülmüştür.(Öngöz, G. 30/07/2017). Hatta şehitliğin bu özelliğinden dolayı İstanbul ,Ankara gibi yörenin dışından bile ziyaretçilerinin olduğu tespit edilmiştir.Şehitliğin 20-30m batı tarafında dikili taşlar mevcuttur.Bu taşlar bütün şehitliklerde olduğu gibi burada da mevcuttur ve şehitliğin kurgan olması noktasında anlamlıdır.

Fotoğraf 12: Sis dağı şehitliği ve taşlara bağlanan ipler

Fotoğraf 13: Şehitliğin genel görüntüsü ve ilerde bulunan dikili taşlar

Fotoğraf 14: Hakim tepede bulunan şehitliğe genel bakış

Fotoğraf 15: Sis dağı şehitliğindeki dikili taşların bir kısmı

Fotoğraf 16: İnsan suretine benzeyen dikili taşın yakından görünüşü

Fotoğraf 17: Dikili taşların bir kısmı

Fotoğraf 18: Dikili taş

Fotoğraf 19: Kanlıkaya'nın bir kısmı ve Sisdağı şenlik alanı

Fotoğraf 20: Kanlıkaya'nın başlangıcı olan Kalpakaya

Kadırğa Şehitliği

Kadırğa yaylası Gümüşhane Kürtün ilçesine bağlı bir yayladır. Bu yayla Trabzon, Giresun ve Gümüşhane halkı tarafından ortak kullanılmaktadır. Kadırğa yaylası aynı zamanda tarihi İpek yolu güzergahında da yer aldığı gibi “*Kadırğa Şenlikleri*”nin de yapıldığı yerdir.

Bütün yayla şenliklerinde olduğu gibi arabaların olmadığı zamanlarda atlar çok kullanıldığı için at yarışlarının da yapıldığı yerdir. (Bayrak, A.; Güldal, N.; Aydın, T. 07/07/2017). İsmi de at kültüründen almaktadır.

At ile özdeşleşen millet ise Türklerdir. (Durmuş, 2017, s.). Özellikle Türk oldukları bütün bilim adamları tarafından belge ve buluntularla kanıtlanan İskitler açısından değerlendirilmeye muhtaçtır.

Kadırğa'nın zirvesinde yaklaşık 2500m rakıma sahip bu yerde şehitlik diye tabir edilen bir mezar yer almaktadır. Bu mezarda 1916-17 yıllarında Osmanlı – Rus savaşında şehit olan askerlerin yer aldığı halk tarafından anlatılmaktadır. Ancak bu söylence bütün şehitliklerde olduğu gibi bunda da net değil. (Bayrak, A.; Aydın, F.; Güldal, N.; Aydın, T. 04-05-06/07/2017).

Türk-Rus savaşlarından sonra toprakların Rusların eline geçmesiyle Rusların bilindiği üzere başlangıç ve sonradan da işgal ettikleri yerlerde

olduğu gibi coğrafi keşiflerin artmasıyla İskit dönemine de ait bazı arkeolojik kazıların azalması şüphe götürmeyecektir (Hagverdiyeva- Mazıcı, 2018, s. 134 vd.).

Sis Dağı'ndaki Halil Evliya ile bulunduğu söylenmektedir. Hem şehit asker olarak hem de evliya olarak anlatılmaktadır. Bu anlamda çelişkili ifadeler mevcuttur. Kurgan açısından değerlendirildiğinde bölgenin tepe noktasında korunaklı ve koruma amacına uygun yerde. Ayrıca mezarlardan biri ikili gibi gösterilse de fikrimce tek mezar olduğu yönündedir. Bir de tekli mezar yer almaktadır. Büyük mezarın ölçüsü ;boyu 5.30m eni 3.85m'dir. Batı tarafındaki tekli mezar ise eni 2.30m boyu 3.85 m'dir. Şehitliklerin yanında dikili taşlar yer almaktadır. Dairesel şekilde etrafı taşlarla örülü olan bu mezarın da gerek şekil olarak gerekse mezarın etrafında yapılan inançsal ritüel açısından kurgan özellikleri taşıma olasılığını yüksek görmekteyim.

Fotoğraf 21: Kadırğa şehitliği ve TANAP Projesinin geçiş yolu

Fotoğraf 22: Kadırğa şehitliği ve dağın bölgeye hakimiyeti

Fotoğraf 23: Kadırğa şehitliği yanındaki dikili taşların bir kısmı

Fotoğraf 24: Kadırğa şehitliğiindeki dikili taşlar ve mezarın bulunduğu yerin bölgeye hakimiyeti

Fotoğraf 25: Kadırğa şehitliği ve yanındaki dikili taşlar

Fotoğraf 26: Kadirga şehitliği ve dikili taşlar

Fotoğraf 27: Kadirga şehitliğindeki dikili taşların bir kısmı

Kula Şehitliği

Gümüşhane ilinin Kürtün ilçesine bağlı bir obadır. Mandagözü obası ile Derinoba yaylası arasında yer alır. Trabzon, Giresun ve Gümüşhanelilerin ortak olarak kullandıkları yayladır. Şehitliğin yanından Derinoba'ya açılan yol olduğu gibi Boğaç obasına açılan yol da mevcuttur. Şehitliğin boyu

8.33m eni ise 4.40 m 'dir.Şehitlikte 1916-17 yıllarında Rusya ile yapılan Osmanlı –Rus savaşında şehit olan bir askerin yattığı söylenmektedir (Bayrak, A.; Güldal, N.; Aydın, T.).

Diğer şehitliklerden farkı etrafındaki taşlar kaldırılıp beton şeklinde yapılmasıdır.Bölge halkının hem manevi açıdan hem de kültürel açıdan şehitliklere gösterdiği hassasiyetten dolayı etrafı duyarlı halk tarafından betonla çevrilip Türk bayrağı dikilmiştir.Geçmişte define avcıları tarafından zarar verilen bir mezardır.Bu şehitlikte de dilek ,istek,şifada bulunmaktadır.Mezarın içindeki otlaklara ip bağlanıp istekte bulunulur.Etrafında dikili taşlar yer almamaktadır (Bayrak, A.; Güldal, N.; Aydın, F.;Aydın, M.;Güldal, H.; Aydın T. 04-05-06/07/2018).

Fotoğraf 28: Kula şehitliği

Derinoba Şehitliği

Derinoba, Gümüşhane ilinin Kürtün ilçesine bağlı bir yayladır. Trabzon, Giresun ve Gümüşhanelilerin ortak yaylasıdır. Şehitlik Derinoba'nın karşısındaki tepede yer alır. Şehitliğin eni 2.15m boyu ise 3.30m'dir.Dairesel bir görüntüye sahip olduğu gibi etrafı da taşlarla dizilidir.

Yöre halkı mezarda dua ettiği gibi dilek, istek ve şifada bulunmaktadır. İstek ve dualarının kabulü için mezarın içindeki otlara ip bağlanır yada üzerindeki elbiseden bir bez bağlanır. Şehitliğin bulunduğu yer 2000m yüksekliğe sahiptir. Şehitliğin 20m batı tarafında dikili taşlar yer almaktadır. (Bayrak, A.; Güldal, N., Aydın, F.; Aydın, M.; Güldal, H. Aydın,

T. 04-05-06/07/2018).

Fotoğraf 29: Derinoba şehitliği (Kurgana uygun şekil ve hakim tepe)

Fotoğraf 30: Derinoba şehitliğinin bulunduğu tepe

SONUÇ

Anadolu'nun birçok yerinde şehitlikler mevcuttur. İskenderli (Kumyatak) köyü ve köy halkının gittiği yaylalarda da bu şehitlikler mevcuttur. İbrahim Kafesoğlu Türk milli kültürü kitabında "Türkler ölenin yeri belli olsun diye kurgan inşa ederler, mezarların üstüne tümsek yaparlar veya geniş daireler şeklinde taş yığarlar ve hatta taş heykeller (balballar) dikerler." derken şehitlik diye tanımlanan yerler bu tanıma uymaktadır. Jean-Paul Roux Eski Türk Mitolojisi adlı eserinde "Eğer hükümdarın mezarı gizli tutulmadıysa (ki bundaki amaç, mezar yerinin kutsiyetinin ihlal edilmesini önlemektir) ataya ait bu mezar ziyaret edilirdi. Bu İskitli göçerlerden miras kalmış eski bir gelenektir." derken bu şehitliklerin İskit kurganları olabilme olasılığını güçlendirmektedir. Şehitlikte yapılan bez bağlama, böcek yakalama, istekte bulunma gibi ritüeller Eski Türk gelenek ve inanışların İslam dini ile birlikteliğinden oluşan uygulamalardır. Eski Türklerin özellikle İskitlerin doğaüstü inanışları bölge halkının kocakarı inanışı diye tanımlanan uygulamalardır. Bu değerlendirmeyi yaparken yer adlarının Türkçe olması Atın ön plana çıkması ve Dağların kutsallığı en can alıcı noktalardır. Türkler Kut anlayışıyla tahta çıkan Kağanların Tanrı tarafından görevlendirildiğine inanılırdı. Tanrı tarafından görevlendirilen kişinin de kutsallığından dolayı öldükten sonra dağların tepe kısımlarındaki Kurganlara gömülürdü.

Bozkır göçebelerinin tipik mezarlarıdır. "Kurgan" öz Türkçe olup, "korugan"dan gelmektedir. Ölülerini koruyan özellikleri nedeniyle bu ad verilmiş olmalıdır. (Tarhan, 2002, s.597-610) Anlatılan şehitliklerin hepsi de Kurgan anlamına uygun olarak hakim tepede ve korunaklı yerde yer almaktadırlar. Bilimsel olarak Türk kabul edilen İskitler de Kurganlarını korunaklı yerlere yaparlardı. Bölgenin Türk-Rus savaşlarından sonra toprakların Rusların eline geçmesiyle Rusların bilindiği üzere başlangıç ve sonradan da işgal ettikleri yerlerde olduğu gibi coğrafi keşiflerin artmasıyla İskit dönemine de ait bazı kazıların azalması Şüphe götürmeyecektir (Çoruhlu, 2016, s. 35).

KAYNAKÇA

- Bayat, F. (2006), *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, İstanbul.
- Çoruhlu, Y. (2016), *Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar*, İstanbul.
- Durmuş, İ. (2017), *İskitler*, Ankara.
- Erdem, M. (1998), "Geleneksel Türk Dini ve İslam" *Dini Araştırmalar* 1, Sayı: 2, s. 79-91.
- Gülay, A. (2006), "Ağasar Çepni Kültürü" *Geyikli Folklor İnceleme - Araştırma*, İstanbul.
- Hagverdiyeva, A.- Mazıcı, N. (2018), "Türkiye'nin Enerji Politikalarının Rus Basınına Yansımaları: Nezavisimaya Gazeta Örneği" *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı:31,s. 134 -152.
- İnan, A. (1986), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: Tür Tarih Kurumu Yayınları
- İnan, A. (1998), "*Türk boylarında dağ, Ağaç (orman) ve Pınar Kültü*", *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 253-259
- Kafesoğlu, İ. (1996), *Türk Milli Kültürü*, İstanbul.
- Kalafat, Y. (2010), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara.
- Ozan, M. (2017), *Türk Mitolojisine Giriş*, Ankara: Gazi kitapevi
- Ögel, B. (1995), "*Türk Mitolojisi*", Cilt: 2, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Özdemir, M. (2015), "Türk Kültüründe Dağ Kültü ve Bir Yüce Dağ Halbaba", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-15.
- Roux, J. P. (2015), *Eski Türk Mitolojisi*, Ankara: BilgeSu yayıncılık
- Tarhan, M. T. (2002), "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler: Kimmer ve İskitler", *Türkler IV* Ankara, s. 598-611.
- Togan, Z. V. (1972), "Türk Sanat Tarihi Araştırmasının Temel Meseleleri", *Türk Kültürü El kitabı c.II*, İstanbul
- Turan, O. (1997), *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, İstanbul.

Kaynak Kişiler

Sıra	Kaynak Kişi	Doğum Yılı ve Doğum Yeri	Yaşadığı Yer	Mesleği	Eğitim durumu	Derleme Yeri	Derleme Zamanı
1	Ali Bayrak	1934 Trabzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	İlkokul	İskenderli köyü	04/07/2017
2	Fadime Aydın	1931 Trabzon /İskenderli köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	Okumaz yazmaz yok	İskenderli köyü	05/07/2017
3	Elmas Atalay	1934 Trabzon /İskenderli köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	Okumaz yazmaz yok	İskenderli köyü	05/07/2017
4	Mustafa Bahadır	1929 Trabzon/İskenderli köyü	Beşikdüzü	Bağkur ve Almanya'dan emekli	İlkokul	İskenderli köyü	05/07/2017
5	Ahmet Bahadır	1949 Trabzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	Bağkur emekli si-Şoför	İlkokul	İskenderli köyü	05/07/2017

7	Fatma Bahadır	1952 Trabzon/ İskenderli Köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	Okuma yazma yok	İskenderli köyü	05/07/2017
8	Ahmet Atalay	1956 Trabzon/ İskenderli	Samsun	Emekli öğretmen	Üniversite	İskenderli köyü	05-06/07/2017
9	Ayşe Atalay	1933 Trabzon/ İskenderli köyü	İskenderli	Çiftçi	Okuma yazması yok	İskenderli köyü	05-06/07/2017
10	Mehmet Bahadır	1923 Trabzon/ İskenderli köyü	İskenderli köyü	Emekli çiftçi	İlkokul	İskenderli köyü	04/07/2017
11	Makbule Aydın	1934 Trabzon/ İskenderli köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	Okuma yazma yok	İskenderli köyü	06/07/2017
12	Temel Aydın	1963Tra bzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	Şoför	İlkokul	İskenderli köyü	06/07/2017

13	Hayriye Güldal	1944 Trabzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	Okumaz yazmazı yok	Derinoba yaylası	06/07/2017
14	Nuri Güldal	1943 Trabzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	İnşaat ustası	İlkokul	Derinoba yaylası	06/07/2017
15	Nefine Atalay	1973 Trabzon/İskenderli köyü	Bursa	İşçi	Lise	Bursa	30/07/2017
16	Muhammet Bahadır	1932 Trabzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	Emekli işçi	İlkokul	İskenderli köyü	04/07/2017
17	Nazire Gültepe	1963 Trabzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	Okumaz yazmazı yok	İskenderli köyü	07/07/2017
18	Fatma Gültepe	1936 Trabzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	Okumaz yazmazı yok	İskenderli köyü	07/07/2017
19	Muhammet Siyah	1960 Trabzon/İskenderli köyü	İskenderli köyü	Çiftçi	İlkokul	İskenderli köyü	07/07/2017
20	Gülşen Öngöz	1977 Trabzon/Şal pazarı	Bursa	İşçi	Lise	Bursa	30/07/2017